

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 373.3.016:811.161.2'367.6

DOI: 10.31376/2410-0897-2026-1-60-191-197

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ БАЗОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЧАСТИНИ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Гірняк Світлана Петрівна

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
e-mail: s.girnjak10@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7264-0312

Луців Світлана Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
e-mail: s.lutsiw@dspu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-3219-7779

Сливчук Юлія Василівна

магістр спеціальності А 3 Початкова освіта
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
e-mail: yuliia.slyvchuk@dspu.edu.ua

У статті схарактеризовано особливості формування в молодших школярів базових уявлень про частини мови на засадах компетентнісного підходу та розкрито зміст поняття «компетентнісний підхід» відповідно до Концепції НУШ; з'ясовано, що компетентнісне навчання (згідно з дослідженнями ЮНІСЕФ і ЮНЕСКО) базуються на методах, які забезпечують партнерство, інклюзивність, активне навчання, та освітніх ситуаціях, наближених до життя; доведено, що наскрізні освітні лінії в початковій школі – це важливі складові програми НУШ, а їх опанування і впровадження спрямоване на розвиток у молодших школярів таких ключових умінь: вирішення освітніх завдань; критичне мислення; креативність (творче мислення); співпраця і взаємодопомога; ефективна комунікація; розвиток емоційного інтелекту; умінь проводити дослідження; організовувати власну діяльність; рефлексію тощо. Саме тому використання компетентнісного підходу під час вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» в початковій школі створює сприятливі умови для гармонійного розвитку учня та ефективного засвоєння знань з цього предмета.

Ключові слова: українська мова, граматики, комунікативна компетентність, освітній процес, компетентнісний підхід, молодші школярі, початкова школа.

Постановка проблеми. Початкова школа посідає важливе місце в системі безперервної освіти, адже саме в цей період у молодших школярів формуються компетентності, які впливають на їхній подальший інтелектуальний розвиток і становлення світогляду. Базові знання, навички й уміння, здобуті на цьому етапі, стають основою для навчання на наступних освітніх рівнях, а згодом визначають ефективність професійної та суспільно-громадської діяльності особистості.

Серед предметів, які вивчаються в початковій школі, особлива роль і місце належить українській мові, оскільки засвоєння програмних вимог, зокрема навичок читання, переказу текстів, формулювання запитань і розгорнутих відповідей, а також усне й письмове вираження власної думки, безпосередньо впливає на загальну успішність учнів, їхній розвиток і культурний світогляд. Окрім того, важливий аспект вивчення української мови – опанування морфології через освоєння частин мови (*іменників, прикметників, числівників, дієслів* тощо). Різноманітність повнозначних слів у мовленні учнів засвідчує його багатство і виразність, тоді як правильне використання службових частин мови забезпечує побудову точних і логічних висловлювань.

У зв'язку з цим можемо впевнено стверджувати, що опанування граматичного устрою мови відіграє важливу роль у процесі вивчення навчальної дисципліни «Українська мова». Засвоєння граматичних одиниць не тільки сприяє розширенню лексики учнів, а й покращенню граматичної організації їхнього мовлення, позитивно впливає на становлення комунікативних навичок молодших школярів. Засвоєння слів різних частин мови – це невід'ємний складник формування учня як мовної особистості, котра здатна активно взаємодіяти в суспільстві за допомогою мови і розкрити свій потенціал у різних мовленнєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування в молодших школярів базових уявлень про частини мови, реалізації компетентнісного підходу під час вивчення мовних явищ у процесі практичної освітньої діяльності в початковій школі розглядаються в працях таких дослідників, як-от: Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Дундук, І. Єрмаков, Т. Зенченко, А. Зимульдінова, І. Гальович, С. Гірняк, В. Мартиненко, І. Ліпчевська, С. Луців, О. Немазенко, Л. Нос, О. Овчарук, М. Проць, В. Сидоренко, В. Федяєва, О. Хома й інших, що засвідчує актуальність цієї теми і пошуки шляхів реалізації Концепції НУШ (2016) [10], Державного стандарту початкової освіти (2018) [4] та програмових вимог [17].

Мета статті – схарактеризувати особливості формування граматичних знань про слова різних частин мови з урахуванням компетентнісного підходу до вивчення української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Сьогодення вимагає компетентнісного підходу до навчання, яке є освітянською реальією. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях», – наголошує А. Немазенко [9, с. 100].

Компетентнісний підхід передбачає організацію освітнього процесу на засадах розвитку ключових і предметних компетентностей. Згідно з Концепцією НУШ «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність», тоді як «ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [10, с. 10].

Одна з десяти ключових компетентностей НУШ – спілкування державною мовою. Ця компетентність передбачає «вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування» [10, с. 11]. Початкова школа відіграє пропедевтичну роль і слугує фундаментом, на якому ґрунтується вся подальша система навчання та інтелектуального розвитку особистості. Навчальна дисципліна «Українська мова» – базовий предмет у змісті початкової освіти, специфіка якого полягає в тому, що оволодіння мовою є не тільки метою навчання, а й засобом засвоєння інших дисциплін, інструментом пізнання та соціалізації.

ЮНІСЕФ і ЮНЕСКО окреслюють спрямованість навчання на розвиток ключових компетентностей (рис. 1):

Рис. 1. Спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей [12, с. 4]

У процесі вивчення молодшими школярами навчальної дисципліни «Українська мова» важливу роль відіграє засвоєння базових теоретичних знань із таких розділів лінгвістики, як фонетика, лексикологія, морфеміка, словотвір, морфологія та синтаксис. Утім, у межах Концепції НУШ головна увага акцентується не на механічному нагромадженню мовознавчих фактів чи знань. Пріоритетом виступає формування комунікативної компетентності – уміння ефективно й упевнено застосовувати мову в усіх аспектах щоденного життя. Це передбачає системний і цілісний розвиток ключових видів мовленнєвої діяльності, як-от: аудіювання, читання, говоріння та письмо, а також формування стійкої та усвідомленої мотивації до вивчення української (державної) мови.

Важливим елементом якісного освітнього процесу на основі компетентнісного підходу є використання сучасних педагогічних методів і прийомів. Учитель має зосереджуватися на підходах, що забезпечують ефективну взаємодію з учнями, передусім як-от робота в парах, групах із урахуванням індивідуальних особливостей учнів, інклюзивний підхід до дітей з особливими освітніми потребами, активне залучення школярів до пізнавальної діяльності, а також упровадження практико-орієнтованих завдань. Названі методи сприяють створенню продуктивного освітнього середовища, у якому учні отримують нові знання про мовні явища, а також формують уміння та навички практичного використання мови в реальних життєвих ситуаціях. Візуалізація запропонованих засад відображена на рис. 2.

Рис. 2. Методи компетентнісного навчання учнів [12, с. 7]

Наскрізні освітні лінії в початковій школі – це важливі складові програми НУШ, а їх опанування і впровадження спрямоване на формування в молодших школярів таких ключових умінь:

- вирішення освітніх завдань;
- критичне мислення;
- креативність (творче мислення);
- співпраця і взаємодопомога;
- ефективна комунікація;
- розвиток емоційного інтелекту;
- здатність проводити дослідження;
- спроможність організувати власну діяльність;
- рефлексія тощо [11].

Саме тому використання компетентнісного підходу під час вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» в початковій школі створює сприятливі умови для гармонійного розвитку учня та ефективного засвоєння знань з цього предмета.

М. Проць й А. Зимульдінова вважають, що науково-методичним підґрунтям вивчення морфології є класифікація слів за частинами мови, оскільки «Лінгвістичною основою методики вивчення частини мови є вчення про частини мови як розряди слів, об'єднані спільними граматичними властивостями, які відображають спільність їх семантики. Значить, увага вчителя повинна бути скерована на усвідомлення учнями спільності в мові певних груп слів, їх ролі в спілкуванні людей» [6, с. 109].

Розподіл слів на лексико-граматичні розряди здійснюється на основі трьох взаємопов'язаних критеріїв:

1. Семантичному (узагальнене лексичне значення: предметність, ознака, дія, кількість).
2. Морфологічному (система граматичних категорій і форм словозміни).
3. Синтаксичному (роль слова в реченні й особливості його зв'язку з іншими лексемами).

Організація освітнього процесу в початковій школі будується за *концентричним принципом*. Це означає, що вивчення частин мови відбувається поетапно: від загального спостереження за функціонуванням слів у мовленні (2 клас) («Слова – назви предметів (іменники)», «Слова – назви ознак предметів (прикметники)», «Слова – назви дій предметів (дієслова)», «Слова – назви чисел (числівники)» і «Службові слова») до глибшого усвідомлення їхніх граматичних ознак (3–4 класи) [18; 19; 20]. Традиційно першим вивчається іменник, згодом – прикметник, дієслово, займенник, числівник і прислівник. Така послідовність є методично виправданою, оскільки дає змогу учням усвідомити предметність як базову категорію, а згодом – ознаку та дію предмета як похідні від неї характеристики.

Методика роботи над морфологічними поняттями передбачає використання уніфікованого алгоритму аналізу, що дозволяє школярам зіставляти та диференціювати частини мови. Цей алгоритм охоплює такі кроки:

- визначення узагальненого лексичного значення (назва предмета, ознаки, кількості чи дії);

- постановка питання до слова;
- визначення граматичних ознак (змінних і незмінних);
- аналіз морфемної будови та словотвору;
- з'ясування синтаксичної ролі тощо.

Перший етап засвоєння граматичних понять про частини мови пов'язаний з аналізом мовного матеріалу для виділення ключових ознак поняття. На цьому етапі раціонально використовувати такі прийоми розумової діяльності, як аналіз і синтез. Учні, працюючи під керівництвом учителя, досліджують поданий мовний матеріал, визначаючи характерні граматичні особливості мовного явища, яке розглядається під час уроку української мови.

На другому етапі формування граматичних понять про частини мови відбувається узагальнення ключових характеристик цих понять, встановлення зв'язків між ними та введення відповідних термінів (наприклад, іменник, прикметник, дієслово). Варто зауважити, що для вчителя початкової школи важливо врахувати, що оволодіння граматичним поняттям на цьому етапі не обмежується простим запам'ятовуванням терміна учнями. Особливу увагу важливо приділити тому, щоб діти розуміли, наприклад, що такі слова, як «навчання» і «прохання», є іменниками, а не дієсловами, а слова «мудрість» і «зелень» – також іменники, а не прикметники. Рекомендується вводити терміни, що позначають частини мови, лише після того, як молодші школярі під час аналізу конкретного мовного матеріалу усвідомлять їхній зміст.

Третій етап формування граматичних понять про частини мови спрямований на уточнення сутності ознак граматичного поняття та їхніх взаємозв'язків. До прикладу, учні вже усвідомили ключові ознаки поняття частин мови, такі як лексичне значення (що означає слово?) і питання, на яке це слово відповідає. На цьому етапі школярі також досліджують окремі граматичні характеристики частин мови: категорії роду, числа та відмінка для іменників і прикметників, часові форми дієслів. Водночас вони засвоюють інші особливості частин мови, зокрема те, що іменники та прикметники змінюються за відмінками й числами, а дієслова – за особами та числами, тоді як дієслова минулого часу змінюються ще й за родами.

Четвертий етап формування граматичних понять зосереджується на конкретизації засвоєного матеріалу. Це відбувається під час виконання вправ і завдань, головна мета яких – практичне використання отриманих знань із граматики.

Сучасні освітні програми передбачають також пропедевтичне ознайомлення учнів із поділом частин мови на *самостійні (повнозначні)* та *службові*. Учні дослідним шляхом доходять висновку, що самостійні частини мови (іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник) виконують номінативну функцію та є членами речення, тоді як службові (прийменники, сполучники, частки) слугують для зв'язку слів або частин складного речення.

Згідно з вимогами Типової освітньої програми, вивчення частин мови спрямоване на реалізацію таких завдань:

- ознайомлення з лексико-граматичними класами слів (*іменник, прикметник, числівник, дієслово, займенник, прислівник і службовими частинами мови*);
- формування вміння класифікувати слова за питаннями та значенням;
- засвоєння норм словозміни і формотворення;
- вироблення орфографічних навичок;
- розвиток комунікативних умінь і з'ясування синтаксичної ролі слів [17].

Отож вивчення частин мови в початкових класах реалізує подвійну мету: когнітивну (формування системи лінгвістичних знань про рівні мовної системи) та практичну (вироблення стійких комунікативних умінь і навичок). Це забезпечує цілісність мовної освіти та створює умови для подальшого успішного навчання в основній школі. Використання компетентнісного підходу під час вивчення української мови дає змогу: самостійно опрацювати нову інформацію з тієї чи тієї теми, використовувати власний досвід в освітній діяльності, узагальнювати власні знання, самовдосконалюватися, організовувати самоосвітню діяльність, підтримувати пізнавальний інтерес, співвідносити теоретичні знання з практичною діяльністю, бачити потребу в здобутті нових знань задля ефективної освітньої діяльності тощо.

Вивчення теми «Частини мови» найбільш ефективно проходить у тісному поєднанні з формуванням комунікативних умінь молодших школярів. Система початкового навчання щодо вивчення української мови повинна ґрунтуватися на науковому поясненні мовних понять, логічній послідовності їх подання та визначенні дієвих методичних підходів до їх засвоєння.

Список використаної літератури

1. Бабаян Ю., Нор К., Прасол Н., Січко І., Жданова А. Компетентнісний підхід у початковій школі: методичні стратегії реалізації в інклюзивному середовищі. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 21. URL : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1224>.
2. Гальович І. І., Хома О. М. Лінгводидакти про методику вивчення дієслова. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: зб. тез доповідей III Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Мукачево, 16–17 травня 2019 р. Мукачево : Вид-во МДУ, 2019. С. 79–81.

3. Гірняк С., Кузбит Т. Лінгвістичні та лінгводидактичні засади мовленнєвої підготовки учнів початкової школи : *Innovations and prospects of world science* : the 3rd International scientific and practical conference, November 4–6, 2021. Vancouver, Canada. 2021. S. 401–407.
4. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
5. Дундук Л. І. Компетентнісний підхід до навчання учнів початкової школи: вимоги НУШ. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти* : зб. наук. праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін.; ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 65–69.
6. Методика викладання української мови в початкових класах (методика фонетики, граматики, правопису) : навч.-метод. посіб. / за ред. М. М. Проць, А. С. Зимульдінової. Дрогобич : Вимір, 2008. Ч. 3. С. 184–199.
7. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
8. Молнар Т. І., Лалак Н. В., Фенчак Л. М. Компетентнісне навчання здобувачів початкової освіти: теоретико-методичні концепції. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2024. № 1. С. 37–45.
9. Немазєнко О. В. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів початкової школи: вимоги НУШ. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти* : зб. наук. праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін.; ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 100–103.
10. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України, 2016. 40 с.
11. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
12. Нова українська школа. Компетентнісне навчання, сприятливе для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації і самореалізації особистості / МОН України, Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). URL : <http://autta.org.ua/files/files> 2018.
13. Нос Л. С., Крупач І. М. Умови реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання учнів початкової школи. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 244–247.
14. Пантелейчук Н. Ф. Активне навчання як засіб формування та розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів під час впровадження державного стандарту. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти* : зб. наук. праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін.; ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 103–105.
15. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ. пед. факульт. Київ : Генеза, 1999. 386 с.
16. Федяєва В. Л. Компетентнісний підхід у концепції «Нова українська школа»: плюси, мінуси, перспективи втілення. *Педагогічні науки*. 2023. № 102. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2023-102-2.
17. Типова освітня програма 1–4 класи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Savchenko.pdf>.
18. Українська мова та читання : підруч. для 2-го кл. : у 2 ч. / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. Київ : ВД «Освіта», 2025. 146 с.
19. Українська мова та читання : підруч. для 3-го кл. : у 2 ч. / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. Київ : ВД «Освіта», 2020. Ч. 1. 160 с.
20. Українська мова та читання : підруч. для 4-го кл. : у 2 ч. / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. Київ : ВД «Освіта», 2021. Ч. 1. 168 с.

FORMING BASIC CONCEPTS OF PARTS OF SPEECH IN PRIMARY SCHOOL PUPILS BASED ON THE COMPETENCE-BASED APPROACH ABSTRACT

Hirniak Svitlana

Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor at the Department of Fundamental Disciplines of Primary Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Lutsiv Svitlana

Candidate of Science in Pedagogical, Docent, Docent of the Department of Fundamental Disciplines of Primary Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Slyvchuk Yulia

Master's degree in Primary Education (A 3)
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Introduction. *Mastering the grammatical structure of the language plays an important role in the process of studying the academic discipline 'Ukrainian language'. The acquisition of grammatical units not only contributes to the expansion of students' vocabulary but also improves the grammatical organisation of their speech and has a positive effect on the development of communication skills in younger schoolchildren. The acquisition of words from different parts of speech is an integral part of the formation of a student as a linguistic personality capable of actively interacting in society through language and realizing their potential in various speech situations.*

Purpose. *To characterise the features of the formation of grammatical knowledge about words of different parts of speech, taking into account the competence-based approach to the study of the Ukrainian language.*

Methods. *Analysis, synthesis, generalisation and classification of scientific, methodological and educational sources to determine the state of the problem under study. Use of a competence-based approach, which involves*

organising the educational process based on developing key and subject-specific competences.

Results. *The study determined the essence and significance of learning grammatical units of the Ukrainian language on the basis of a competence-based approach. It has been established that the competence-based approach involves organising the educational process on the basis of developing key and subject-specific competences, while primary school plays a propaedeutic role and serves as the foundation on which the entire further system of education and intellectual development of the individual is based.*

Originality. *The scientific novelty of the study lies in the analysis of basic concepts of parts of speech and the implementation of a competence-based approach to the study of linguistic phenomena in the process of practical educational activities in primary school.*

Conclusions. *The study of parts of speech in primary school achieves a dual purpose: cognitive (the formation of a system of linguistic knowledge about the levels of the language system) and practical (the development of stable communicative skills and abilities). This ensures the integrity of language education and creates conditions for further successful learning in secondary school. The use of a competence-based approach in the study of the Ukrainian language makes it possible to: independently process new information on a given topic, use one's own experience in educational activities, generalise one's own knowledge, improve oneself, organise self-educational activities, maintain cognitive interest, correlate theoretical knowledge with practical activities, see the need to acquire new knowledge for effective educational activities, etc. The system of primary education in the Ukrainian language should be based on a scientific explanation of linguistic concepts, a logical sequence of their presentation, and the identification of effective methodological approaches to their assimilation.*

Keywords: *Ukrainian language, grammar, communicative competence, educational process, competence-based approach, primary school pupils, primary school.*

References

1. Babaian Yu., Nor K., Prasol N., Sichko I., Zhdanova A. (2025). Kompetentnisnyi pidkhid u pochatkovii shkoli: metodychni stratehii realizatsii v inkluzyivnomu seredovyshchi // Pedahohichna akademiia : naukovi zapysky. № 21. URL : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1224>. [in Ukrainian].
2. Halovych I.I., Khoma O.M. (2019). Lihvodydakty pro metodyku vyvchennia diieslova / *Suchasni tendentsii rozvytku nauky i osvity v umovakh pohlyblennia yevrointehratsiinykh protsesiv* : zbirnyk tez dopovidei III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16–17 travnia 2019 r., Mukachevo (Mukachivskiy derzhavnyi universytet). Mukachevo : Vyd-vo MDU. S. 79–81. [in Ukrainian].
3. Hirniak S., Kuzbyt T. (2021). Lihvistychni ta lihvodydaktychni zasady movlennievoi pidhotovky uchniv pochatkovoii shkoly / *zbirnyk «The 3rd International scientific and practical conference «Innovations and prospects of world science»»* (November 4–6, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. S. 401–407. [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi standart pochatkovoii osvity : zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian].
5. Dunduk L.I. (2022). Kompetentnisnyi pidkhid do navchannia uchniv pochatkovoii shkoly: vymohy NUSH // *Modernizatsiia osvithnoho protsesu v suchasnykh zakladakh osvity* : zbirnyk naukovykh prats / redkol. O. Ya. Chebykin ta [in.]; / Derzhavnyi zaklad «Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho» Odesa: Universytet Ushynskoho. S. 65–69. [in Ukrainian].
6. Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v pochatkovykh klasakh (metodyka fonetyky, hramatyky, pravopysu): Navchalno-metodychni posibnyk (2008). Za red. Prots M.M., Zymulidnovoii A.S. Chastyna III. Drohobych : Vymir. S. 184–199. [in Ukrainian].
7. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychni posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv (2011). Za nauk. red. M.S. Vashulenko. K. : Litera LTD. 364 s. [in Ukrainian].
8. Molnar T.I., Lalak N.V., Fenchak L.M. (2024). Kompetentnisne navchannia zdobuvachiv pochatkovoii osvity: teoretyko-metodychni kontsepty. *Naukovi zapysky. Seriya «Psykhologo-pedahohichni nauky»* (Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia). № 1. S. 37–45. [in Ukrainian].
9. Nemazenko O.V. (2022). Realizatsiia kompetentnisnoho pidkhodu v navchanni uchniv pochatkovoii shkoly: vymohy NUSH // *Modernizatsiia osvithnoho protsesu v suchasnykh zakladakh osvity* : zbirnyk naukovykh prats / redkol. O.Ya. Chebykin ta [in.]; / Derzhavnyi zaklad «Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho» Odesa: Universytet Ushynskoho. S. 100–103. [in Ukrainian].
10. Nova ukrainska shkola : kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly (2016). MON Ukrainy. 40 s. [in Ukrainian].
11. Nova ukrainska shkola : poradnyk dlia vchytelia (2018). Za zah. red. N.M. Bibik. Kyiv : Litera LTD. 160 s. [in Ukrainian].
12. Nova ukrainska shkola. Kompetentnisne navchannia, spriyatlyve dlia zdorovia, bezpeky, uspishnoi sotsializatsii i samorealizatsii osobystosti. MON Ukrainy, Predstavnytstvo Dytiachoho fondu OON (IuNISEF). URL : <http://autta.org.ua> 2018. [in Ukrainian].
13. Nos L.S., Krupach I.M. (2019). Umovy realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v protsesi navchannia uchniv pochatkovoii shkoly // *Molodyi vchenyi*. № 10 (74). S. 244–247. [in Ukrainian].
14. Panteleichuk N.F. (2022). Aktyvne navchannia yak zasib formuvannia ta rozvytku kluchovykh kompetentnosti ta naskriznykh umin uchniv pid chas vprovadzhennia derzhavnogo standartu // *Modernizatsiia osvithnoho protsesu v suchasnykh zakladakh osvity* : zbirnyk naukovykh prats / redkol. O. Ya. Chebykin ta [in.]; / Derzhavnyi zaklad «Pivdenoukrainskyi

- natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho» Odesa : Universytet Ushynskoho. S. 103–105. [in Ukrainian].
15. Savchenko O.Ia. (1999). Dydaktyka pochatkovoї shkoly : pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv. K. : Heneza. 386 s. [in Ukrainian].
16. Fediaieva V.L. (2023). Kompetentnisnyi pidkhid u kontseptsii «Nova ukrainska shkola»: pliusy, minusy, perspektyvy vtilennia. Pedahohichni nauky. № 102. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2023-102-2. [in Ukrainian].
17. Typova osvithnia prohrama 1–4 klasy. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvithnia.prohrama.1-4/Savchenko.pdf>. [in Ukrainian].
19. Ukrainska mova ta chytannia : pidruchnyk dlia 2 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2 chastynakh). Vashulenko M.S., Dubovyk S.H. K. : VD «Osvita», 2025. [in Ukrainian].
20. Ukrainska mova ta chytannia : pidruchnyk dlia uchniv 3 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh). Ch. 1 / M.S. Vashulenko, N.A. Vasylykivska, S.H. Dubovyk. K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2020. 160 s. [in Ukrainian].
21. Ukrainska mova ta chytannia : pidruchnyk dlia uchniv 4 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh). Ch. 1 / M.S. Vashulenko, N.A. Vasylykivska, S.H. Dubovyk. K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2021. 168 s. [in Ukrainian].

Авторське право ©2026 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 11.02.2026 р.
Прийнято редакцією 11.03.2026 р.
Опубліковано 6.04.2026 р.

УДК 373.3:004.9:81'243

DOI: 10.31376/2410-0897-2026-1-60-197-205

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Кухарчук Ірина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: irina.kux24@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2854-1429

У статті досліджено проблему застосування мультимедійних технологій у мовній підготовці учнів початкових класів у контексті сучасних освітніх трансформацій, цифровізації освітнього процесу та впровадження концептуальних положень Нової української школи. Обґрунтовано актуальність застосування мультимедіа на уроках української мови як ефективного дидактичного засобу формування мовної, мовленнєвої, комунікативної та інформаційно-комунікаційної компетентностей молодших школярів. Здійснено огляд наукових підходів до трактування понять «технологія», «технологія навчання», «мультимедійні технології» у вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці. Висвітлено дидактичний потенціал мультимедійних засобів у формуванні фонетико-орфографічних, лексичних, граматичних і комунікативних умінь учнів початкової школи. Особливу увагу приділено використанню мультимедійних ігрових технологій та онлайн-платформ як засобів підвищення мотивації до навчання, активізації пізнавальної діяльності та індивідуалізації освітнього процесу. Доведено, що педагогічно виважене використання мультимедійних технологій сприяє підвищенню якості мовної освіти та ефективності навчання української мови в початкових класах.

Ключові слова: мультимедійні технології, початкова школа, українська мова, мовна освіта, цифровізація освіти, Нова українська школа, мовна компетентність.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми використання мультимедійних технологій у мовній підготовці учнів початкових класів зумовлена сучасними тенденціями розвитку освіти, орієнтацією на компетентнісний підхід та цифровізацією освітнього процесу. Інформаційне суспільство вимагає від початкової школи формування в здобувачів освіти не лише мовної та мовленнєвої компетентностей, а й умінь працювати з різними джерелами інформації, сприймати, аналізувати та критично оцінювати медіаконтент.

Мультимедійні технології (інтерактивні презентації, аудіо- та відеоматеріали, навчальні ігри, електронні освітні ресурси) значно розширюють дидактичні можливості уроків української мови, сприяють підвищенню мотивації молодших школярів до навчання, активізації їхньої пізнавальної діяльності та кращому засвоєнню мовних явищ.

Упровадження мультимедійних технологій у початковій школі на уроках української мови безпосередньо пов'язане з вимогами чинних нормативно-правових і концептуальних документів у галузі освіти. У Державному стандарті початкової освіти (2025) визначено орієнтацію освітнього процесу на досягнення обов'язкових результатів навчання через формування ключових компетентностей, зокрема інформаційно-комунікаційної. Стандарт передбачає роботу учнів з інформацією, презентованою в різних формах, у тому числі цифровій та мультимедійній, а також опанування вмінь сприймати, аналізувати й створювати тексти різних типів у межах мовно-літературної освітньої галузі. Це зумовлює необхідність використання мультимедійних засобів як ефективного інструменту реалізації компетентнісного та діяльнісного підходів у навчанні української мови.

У Концепції «Нова українська школа» наголошено на створенні сучасного освітнього середовища,